

UNELE CONSIDERAȚII LEGATE DE INTERPRETAREA SIMBOLURILOR PRIN PRISMA CULTURAL-ISTORICĂ ȘI ANTROPOLOGICĂ PRECUM ȘI A SEMNIFICAȚIEI ARTEFACTELOR NEO-ENEOLITICE DIN OLTENIA

Iohana BRĂTOI*

Rezumat: Abordarea unei tematici care are în vedere fenomenul religios în preistorie, presupune, în primul rând, adoptarea unei metodologii specifice, care permite o mai bună înțelegere a acestuia, în condițiile în care reconstituirea structurilor sale este îngreunată de „opacitatea documentului arheologic”¹. Reprezentările antropomorfe neo-eneolitice sunt acoperite cu o multitudine de simboluri și semne care te uimesc, impresionează, intrigă. Studiul acestor artefacte și al simbolistici lor sunt extrem de însemnate pentru a înțelege realitățile din vechime ținând seama de prezența acestora în diverse ritualuri cultice. Reprezentările sculpturale ce au înfățișare umană, apar sub diverse denumiri: figurine antropomorfe, idoli, statuete, reprezentări antropomorfe miniaturale tridimensionale². În studiile recente sunt incluse și antropocentrismul, condiționate colateral de hibridismul om/animal, idei noi privind cultul Zeiței Mame precum matrifocal, matristic, matricentric³, precum și unitatea matrice semiotică ce are rolul de a descifra semnele de pe idolii antropomorfi⁴. Atât ceremonialul religios cât și imaginarul mitic, au conotații complexe în ceea ce privește spiritualitatea populațiilor neo-eneolitice.

Cuvinte-cheie: reprezentare, cultură, practică, proporție, interpretare

Reprezentările antropomorfe au o relevanță proprie, prin atitudinile pe care le redau personaje, prin elementele lor auxiliare, vestimentație, bijuterii, obiecte însoțitoare (de ex. tronul, scăunelul). Ca exemplificare, în acest sens, amintim aici figurinele care constituie decoruri ale altarelor, de fapt reprezentări ale Zeiței Mame, eventual și ale acolitului său masculin⁵.

Pentru semnificația numărului și a localizării idolilor, putem oferi exemplul relevant al sitului Cucuteni descoperit la Scânteia, jud. Iași, unde, cele peste 900 de reprezentări antropomorfe întregi sau fragmentare, alături de un număr mare de vase antropomorfe, a permis documentarea în acel loc a unui „posibil centru de cult”⁶. Este important de analizat și variabilitatea numerică a reprezentărilor antropomorfe și a vaselor antropomorfe pe durata evoluției unor culturi, ceea ce oferă date semnificative privind posibilele transformări care au loc în domeniul magico-religios. Un astfel de indiciu ne este oferit, de exemplu, de creșterea numerică a pieselor de sex masculin, care, inițial lipsesc cu desăvârșire și ulterior, către sfârșitul perioadei neolitice și în perioada eneolitică.

* Muzeul Județean Olt; e-mail: iohana1980@yahoo.com.

¹ Eliade 1981, p. 8–15.

² Bailey 2005, p. 26 și urm.

³ Rountree 2001.

⁴ Merlini 2005.

⁵ Popovici 2000, p. 78.

⁶ Popovici 2000, p. 142.

litică, încep să își facă simțită prezența și să își sporească aparițiile, indicând, astfel, modificarea rolului bărbatului în societate⁷.

Proporția dintre sexe și modalități de redare la reprezentările analizate⁸

În lotul de care ne-am ocupat se remarcă existența în număr foarte redus a reprezentărilor masculine, acest fapt fiind interpretat de specialiști ca o ascensiune a bărbatului în viața socială, care până atunci fusese de tip matriarhal. Astfel de reprezentări regăsim în pl. 8/7a-c, la care sexul apare puternic conturat. Idolii antropomorfi masculini, reprezentați cu diagonale pe piept și cu brâie, exprimă fie un anumit statut social, fie este posibil să reprezinte o divinitate a războiului⁹. Ca exemplu în acest sens, putem considera idolul din pl. 10/5a-c sau cea din pl. 8/7a-c (pe o reprezentare nudă). O apariție interesantă, chiar curioasă, o reprezintă însă idolul din pl. 2/8, care, pare să poarte diagonala de pe piept împreună cu posibile elemente de vestimentație specifice idolilor antropomorfi feminini.

Un aspect interesant este nuditatea rituală care apare la multe dintre reprezentări, dintre care exemplificăm aici doar cu cele din pl. 3/6a-b și pl. 3/7a-c.

După poziția unora dintre idoli, care prezintă picioarele drepte dar corpul ușor înclinat înainte, putem presupune că, această poziție era destinată facilității unor activități manuale, așa cum este clar că se efectuau pentru domeniul spiritual, magico-religios. Din păcate, nu putem stabili cu precizie care erau activitățile ce impuneau o astfel de poziție. Din punct de vedere al atribuirii lor unui sex sau altuia, putem observa că această poziție se regăsește preponderent la sexul feminin (pl. 1/3a-c; 1/4a-c; 1/6a-c). O piesă interpretată ca aparținând sexului masculin (pl. 1/2a-c), având o serie de caractere care nu definesc acel sex (sâni proeminenți și fese reliefate), dar și „marcarea” sexului situată către talie, este mai probabil să fie tot o femeie, la care, din anumite considerente, să fi fost marcat ombilicul, o practică frecventă în perioada neo-eneolitică, dacă ne limităm chiar și numai la modul cum sunt decorate unele dintre reprezentările din catalog (de exemplu pl. 4/6a-b sau pl. 12/4a-c).

Piese cu picioarele depărtate sunt puține, una dintre ele fiind cea din pl. 2/6a-c, ce redă un personaj feminin.

Pl. 1/8 prezintă un fragment de vas, având ca reprezentare antropomorfă o femeie cu mâinile în jos, aparținând culturii Dudești, dar astfel de reprezentări apar și în Precucuteni. Acest tip de reprezentări se regăsesc și dincolo de hotarele României, situri ale ceramicii liniare, sau „culturii ceramicii cu decor împuns în benzi” din fosta Cehoslovacie¹⁰.

Acest tip de redare a corpului pare însă a fi preluat mai degrabă sub influența culturii Hamangia, care a transmis unele elemente culturii Precucuteni, dar și culturii Dudești. Nu există o interpretare certă a tipului respectiv de interpretare.

Sexul feminin este adesea subliniat prin prezența triunghiului sexual, care apare pe reprezentările redade ca nud, așa cum este cazul în pl. 9/3a-c sau pl. 9/5a-c. Uneori, se constată că acest triunghi este puternic marcat, prin dimensiuni exagerate, așa cum apare în pl. 11/8a-c. O astfel de caracteristică nu este o abatere întâmplătoare, deoarece apare marcată în același fel și pe unele reprezentări din arealul Culturii Cucuteni¹¹. Triunghiul sexual însă, nu apare doar pe idolii antropomorfi nud, ci și pe cei decorați, cum ar fi cel din pl. 8/6a-b.

⁷ Nichita 2021.

⁸ Așa cum este prezentat încă din titlu, analiza va conta strict în interpretarea simbolurilor, fără a intra în detalii privind contextele arheologice. Menționăm faptul că unele piese din colecția Muzeului Județean Olt, pe care le-am analizat, au mai fost publicate: Popovici 2014, p. 25–54.

⁹ Lazarovici 2004, p. 59.

¹⁰ Marinescu-Bilcu 1974, p. 92.

¹¹ Petrescu-Dimbovița 2004, fig. 214/1; 215/10.

Modalități de redare

Decorul realizat prin diferite tehnici, cum ar fi incizia, excizia, pictura, poate reda, în unele cazuri elemente de vestimentație (vezi pl. 2/1a-c; 2/5a-c; 3/1a-c; 5/4a-c), dar, în alte cazuri, este posibil să reprezinte tatuajul (pl. 2/2a-c; 7/6; 12/1a-c).

În anumite cazuri, apar doar unele trăsături, considerate probabil definitorii, cum ar fi mustățile (vezi pl. 11/6a-b, la care restul de detalii ale feței lipsesc aproape complet). În alte situații, idolii au redat trăsăturile feței cu detalii, sau chiar cu o simbolistică și cu un oarecare impact emoțional, cum ar fi cazul idolului din pl. 11/3a-b, la care ochii sunt bulbucăți, gura rotundă, larg deschisă, ca într-un strigăt de spaimă sau de uimire. Gura acestuia, creată printr-o împunsătură adâncită, este foarte expresivă. Alte piese cu fața redată prin trăsături realiste se regăsesc, de exemplu, în pl. 7/7, 7/8, 9/7a-c, 12/5, 8/3a-c, 8/1a-c. De multe ori figura este evidențiată prin caracteristici schematizate, cum ar fi cele din pl. 7/2, 5/7. La unele piese fața este realizată doar prin tragerea lutului cu degetele, pentru a scoate în relief nasul, deci într-o manieră simplistă (vezi, de exemplu, pl. 6/3, 7/1a-c). Figura umană apare reprezentată uneori și sub formă grosolană, fără trăsături bine evidențiate, dar și lucrată neglijent (de exemplu pl. 2/8a-b, 9/2), cu aspect oarecum diform. Considerăm că, în astfel de cazuri, piesele nu reprezintă divinități, deoarece, este un fapt bine cunoscut că există o preocupare pentru ca acestea să fie redată îngrijit, frumos conturate, ca un semn al devoțiunii de care se bucurau. Desigur, redarea feței în formă de „cioc de pasăre” are legătură cu mediul Vinča și are o semnificație simbolică certă.

În schimb, alte pese lucrate cu multă măiestrie, din materiale „scumpe”, cum este idolul din pl. 2/7a-b, realizat din marmură, este în mod clar o reprezentare a divinității.

În general, există o mare variabilitate a modalităților de redare, existând reprezentări grosiere (pl. 3/3) simple, dar și altele, realizate într-o manieră plină de rafinament, cu un decor minuțios și atent conceput. Unele piese, cum ar fi cea din pl. 2/3a-c redau corpul feminin într-o manieră foarte realistă, putând fi vorba aici despre o adevărată statueta, redând nuditatea rituală, care caracteriza cele mai multe dintre comunitățile neo-eneolitice, posibil fiind interpretată ca o lipsă de ascunzișuri în relația cu divinitatea. Un alt exemplu în acest sens poate fi piesa din pl. 2/3a-c sau cea din pl. 4/3a-c. Altele sunt redată în mod schematic, de exemplu idolul din pl. 4/2a-b. Ca modalitate de redare a chipului, apare fața în formă de „cioc de pasăre” (de exemplu, idolul din pl. 6/1a-c), fața bilobată (de exemplu, idolul din pl. 1/2a-c), cu perforații pe față sau pe partea laterală a capului (pl. 5/2a-c; 6/2a-c), sau chiar în combinații care reunesc fața în formă de „cioc de pasăre” și perforațiile laterale ale capului (pl. 5/5). Un exemplu de schematizare extremă îl reprezintă piesele de os, care, în marea lor majoritate, nu au trăsăturile feței marcate și demarcația zonelor principale ale corpului se face prin creștături adânci (pl. 6/7; 6/4). Nu trebuie să uităm aici că piesele de os au fost realizate conform unor anumite reguli precise și respectate pe un areal întins. Există însă și abateri de la astfel de canoane, ceea ce a dus la formarea unor variante regionale¹².

Un caz interesant ni se pare cel al piesei din pl. 9/1a-c, care, în opinia noastră, ar fi posibil să aibă redată un soi de centură de castitate, de formă triunghiulară, care aplicată și fixată pe abdomenul inferior ar putea explica prezența pliului de „piele” de deasupra ei, care poate apărea pe corp atunci când aceasta este strâns fixată. Rămâne totuși greu de argumentat evidența absenței a unei modalități de fixare a ei, deoarece, pe idoli nu apar nici un fel de urme de legături sau alte elemente de susținere.

Ni se pare interesant de evidențiat și faptul că la multe reprezentări antropomorfe feminine prezentate în catalog (pl. 4/5) redau siluete mai suple. Ele sunt vopsite cu roșu, dar nu prezintă urme de ardere secundară. Considerăm ca o posibilă interpretare a acestui fapt ar putea fi redarea unor femei tinere, la care vitalitatea este amplificată și de prezența ocrului.

¹² Comșa 1995, p. 57.

Un alt aspect deosebit îl reprezintă piesele care sunt alcătuite din două jumătăți simetrice, unite longitudinal (cum ar fi cea din pl. 12/3a-c). Acest fapt nu este legat, în mod cert de modalitatea de modelare ci, are legătură cu concepția privind dualitatea divinității Zeiței Mamă, făcându-se practic o referire simbolică la două dintre atributele sale importante, foarte probabil cele legate de viață și de moarte. Există și unele piese care poartă simboluri cu valoare de ideogramă, dintre care amintim aici doar pe cele redată în pl. 1/1a-c și pl. 10/3a-c.

Este interesant de menționat lipsa capului la unele dintre reprezentări, acesta fiind rupt din vechime. Eugen Comșa interpretează acest aspect ca o nemulțumire a oamenilor față de divinitatea care nu le-a împlinit doleanțele astfel încât aceștia s-au răzbunat pe idolul care reprezenta divinitatea, rupându-i capul. Desigur, nu este exclusă nici ruperea capului din alte cauze, în decursul șederii sale în pământ. În unele situații, (vezi pl. 2/2a-c), îmbrăcămintea este redată foarte simplist, în altele cu multe detalii și cu o complexitate aparte (vezi pl. 7/5a-b).

În pl. 2/4a-c este redat un vas antropomorf care, în opinia noastră este similar celor reprezentând personaje cu un vas pe cap, așa cum s-au descoperit mai multe în Muntenia (la Vidra, Chirnovi și Gumelnița) și care reflectă un obicei preluat din zona mediteraneeană, acela de a purta greutate pe cap, care se menține în viața satelor și în perioada actuală¹³.

Reprezentările zoomorfe

În legătură cu reprezentările zoomorfe, acestea au primit de-a lungul timpului diverse interpretări, fiind considerate de unii specialiști ca fiind jucării, datorită dimensiunilor lor reduse, de alții ca fiind în legătură cu cultul creșterii animalelor, cu protecția turmelor, de alții cu rituri magico-religioase pentru sporirea turmelor, rodnicie și belșug¹⁴. De obicei, aceste piese, prin forma corpului lor, prin dimensiunile membrelor, dar și prin prezența unor alte elemente, cum ar fi forma botului, coarnele, coada, exprimau apartenența reprezentării respective la o specie sau alta de animal. Menționăm că în lotul de care ne-am ocupat avem o singură pasăre care apare sub formă de figurină, aceea din pl. 8/4a-b. Considerăm demn de remarcat faptul că, pe lângă piesele ce prezintă caracteristici clar evidențiate, existau și altele, pe care le putem considera „reprezentări nedefinite” de animale, acestea putând exprima fie lipsa de îndemânare a meșterului, importanța redusă a animalului redat sau, de ce nu, crearea unui „prototip” de mamifer, cu elemente slab diferențiate, lipsit de trăsăturile definitorii ale speciei, dar folosit ca „identificare” generală a animalelor (de exemplu reprezentarea din pl. 4/4 sau pl. 4/8). Acestea prezintă, de obicei și urme de ardere secundară.

Interesantă este piesa din pl. 5/1, care, în opinia noastră, ar putea reprezenta un animal gestant, acesta fiind un argument în plus pentru folosirea acestor idoli în culte dedicate sporirii turmelor de animale domestice.

Este important de evidențiat faptul că, așa cum am menționat deja, multă vreme aceste reprezentări au fost considerate ca fiind jucării dar, unele dintre ele, la care materia primă din care au fost modelate era de bună calitate, grija cu care au fost executate, sunt argumente împotriva ipotezei respective, exceptând poate unele situații, când ele s-au descoperit în locuințe incendiate. Mai mult decât atât, idoli cu detalii redată cât mai aproape de realitate, lucrați din pastă fină, își găsesc echivalentul în idoli zoomorfi, folosiți în cultul creșterii animalelor domestice, sau pentru venerarea celor sălbatice. Astfel de exemple considerăm că pot fi animalele din pl. 6/6 (câine) sau pl. 5/6a-b (taur). Alte exemple și mai edificatoare în acest sens, sunt constituite de piesele ornamentate, având un decor elaborat, fiind purtătoare ale unei simbolistici pe care cu greu o putem decodifica în zilele noastre. Un astfel de exemplu este animalul din pl. 3/2a-b, sau cel din pl. 12/8.

Interesantă este și existența unei perforații la gâtul unora dintre piesele de mici dimensiuni,

¹³ Comșa 1995, p. 177–120.

¹⁴ Petrescu-Dimbovița 2004, p. 245–266; Marinescu-Bilcu et alii 2000, p. 147.

cum ar fi cea din pl. 3/8 sau pl. 5/6a-b ceea ce ne indică faptul că ele puteau fi suspendate, pentru a fi purtate la gât. Este foarte posibil ca ele să fi servit ca amulete, sau talismane, pentru vânători sau păstori, deoarece, este evident că practicile magico-religioase includeau și protecția turmelor, implicit și a crescătorilor lor, sau a celor care le îngrijeau. Mai considerăm util să menționăm aici lipsa capului la unele dintre piesele zoomorfe. În astfel de cazuri nu putem însă oferi o interpretare similară celei date pentru ruperea capului de la idolii antropomorfi, deoarece multe dintre aceste reprezentări sunt destul de grosiere și nu au o pastă fină, ca să ne îndreptățescă să atribuim acele animale unor divinități.

Idolii zoomorfi considerăm că prezintă o diversitate de animale, pentru care vom oferi în continuare doar câteva explicații sumare.

Taurul

Capetele de taur, ca și imaginile întregi ale animalului respectiv, abundă în practicile religioase și apar încă din paleolitic, dar, cu unele variații, se mențin ca prezență constantă de-a lungul istoriei. Astfel de reprezentări sunt în conexiune directă cu practicile magico-religioase specifice comunităților de vânători, iar mai apoi al celor de agricultori. Nu trebuie să uităm și caracterul uranian al taurului, ca și rolul său în genezie, acesta fiind ales ca partener și fecundator al Marii Zeițe, ca divinitate chtonică și fertilizatoare. Dat fiind faptul că în relația dintre cei doi, cel mai important rol îl joacă hierogamia, evident, taurul ca divinitate genezică ocupă un rol secundar¹⁵.

Protomele de vase, cu reprezentările mai realiste sau simpliste, simbolice ale capetelor de taur, cel puțin în cultura Cucuteni, sunt considerate de G. Bodi ca o „figurare simbolică a hierogamiei necesară în desfășurarea anumitor ritualuri”. Este foarte probabil ca o interpretare similară să fie valabilă și pentru alte culturi neo-eneolitice din România. Ca exemple de reprezentări zoomorfe care redau taurul, menționăm aici pl. 5/3, pl. 10/7a-b, pl. 11/1a-c, pl. 12/2a-b, pl. 12/7a-b.

Fără a face aici o statistică, este posibil ca taurul să apară cel mai frecvent ca reprezentare figurativă dintre animalele domestice sau sălbatice.

Calul

Este un animal cu o semnificație complexă, care variază de la simbolul virilității, la funcția apotropaică. În lotul nostru de piese el apare doar într-o singură reprezentare, cea din pl. 10/6a-b.

Berbecul

Reprezentările berbecului se consideră că provin din Orientul Apropiat și Mijlociu, unde acesta este o reprezentare a divinității protectoare a meșterilor metalurgiști în aramă. În cazul nostru este posibil să fi exprimat și un animal cu o prezență remarcabilă în turmele crescătorilor de animale. Ca exemple de astfel de idoli enumerăm aici pl. 6/5a-b, pl. 10/2a-c, pl. 11/2a-b, pl. 11/4a-c, pl. 11/7a-b.

Câinele

De multe ori, ca reprezentare, acest animal este pus în legătură cu sacrificiile de animale. O astfel de piesă redând un câine apare în pl. 6/6 sau pl. 6/8.

Șarpele

Șarpele este, de asemenea, un animal cu o semnificație complexă, în culturile neo-eneolitice fiind cel mai frecvent asociat cu simbolismul vieții. El apare uneori și ca însoțitor al Marii Zeițe, tot ca simbol al vieții, dar și al regenerării ciclice și trecerii timpului (acest animal fiind uneori reprezentat doar schematic, sub formă de spirală).

¹⁵ Bodi 2011, p. 155–162.

Ariciul

Deși este un animal specific climatului în care se află țara noastră, el nu apare frecvent în reprezentările figurative. În lotul de piese pe care le-am analizat, acesta este o apariție singulară (pl. 8/5a-b).

Vasele

Nu se puteau trece în revistă reprezentările antropomorfe și zoomorfe, fără a avea în vedere și o serie de alte accesorii de cult, cum ar fi vasele, sau piesele de mobilier.

Nu vom insista asupra vaselor, dat fiind că acestea sunt, în general, bine cunoscute atât ca formă cât și ca reprezentări în special antropomorfe, sau datorită protomelor (vezi pl. 3/5a-b sau pl. 4/7) și butonilor pe care le găsim aplicate pe ele. Menționăm aici doar vasul din pl. 3/4a-b care, în opinia noastră, este un posibil opaiț. Este un fapt bine evidențiat prin săpăturile arheologice că astfel de vase erau folosite în perioada neo-eneolitică, în special în morminte, unde erau depuse pentru a lumina calea celor morți către lumea de dincolo. Un astfel de exemplu îl constituie necropola de la Grădiștea Ulmilor- Vărăști.

Tronul, scaunul

Tronul, chiar și atunci când este gol, constituie un atribut al divinității. O funcție aproape asemănătoare poate fi îndeplinită și de scăunelele descoperite în cursul săpăturilor arheologice. Astfel de piese de mobilier sunt redată în pl. 7/3a-b, pl. 7/4a-c. Considerăm necesar să arătăm aici, așa cum remarca Eugen Comșa, faptul că scaunele mai îngrijit realizate, cu speteze înalte, uneori cu redarea stilizată a corpului uman, în mod cert, nu erau folosite de către membrii obișnuiți ai comunității. Acestea îndeplineau rolul de care am amintit deja. În schimb, scaunele masive, realizate în mod grosolan, nu erau folosite în cultul magico-religios și reprezentau simple piese de mobilier¹⁶.

Pl. 1/5a-c cu idolul șezând pe tron, descoperit la Drăgănești-Olt, constituie o reprezentare a divinității, aceasta având capul în formă de „cioc de pasăre” și mâinile așezate în poală. Interesant este și faptul că, spre deosebire de multe alte piese, aceasta nu prezintă urme de ardere secundară, considerându-se probabil, că doar prin simpla imagine a sa divinitatea asigură o purificare suficientă acestei reprezentări, pe care, în mod normal, piesele o obțin numai după trecerea prin foc a doua oară, deci prin arderea secundară la care sunt supuse. Lipsa arderii secundare la idolii pe tron nu este o întâmplare, deoarece ea lipsește și la divinitatea reprezentată în pl. 1/7a-c, de această dată redând o femeie însărcinată, probabil o ipostază a Marii Zeițe, care avea fertilitatea ca unul dintre atributele sale definitorii. Această fertilitate se manifesta în sensul său general, cuprinzător, referitor atât la oameni cât și la natura înconjurătoare. Mâinile depuse protector pe abdomen arată grija naturală a viitoareii mame, pe care femeia o acordă copilului nenăscut încă. De asemenea, la unele piese, un argument în plus pentru ipoteza că Marea Zeiță reprezenta viața este și decorul cu ocră, care apare pe unele dintre piese, fiind știut că această substanță este un simbol purtător al vieții.

Altarul

Acesta este un element esențial și definitoriu al cultului. Nu vom insista asupra semnificațiilor sale, ci vom evidenția doar un singur element, pe care îl considerăm mai deosebit. Astfel, pl. 10/4 redă un picior de altar cu ochi. Acesta nu poate fi decât expresia unui simbolism propriu perioadelor îndepărtate din istoria omenirii și care s-a menținut și în neolitic, când toate obiectele erau însuflețite și protejate de anumite divinități. De fapt, ochii, după cum se știe au avut întotdeauna un rol apotropaic, pe care îl păstrează până în zilele noastre.

Interesante sunt reprezentările care aparțin culturii Vădastra și care redau uneori chipul Marii

¹⁶ Comșa 1995, p. 104.

Zeite Mame singură, în alte cazuri cu acolitul său masculin, sau cu doi acoliți. Acești idoli plăți (de exemplu pl. 9/4, pl. 11/5), pe partea lor din spate prezintă orificii în care se păstra lichidul sacru, sau era depus doar la anumite ceremonii, când idolul era și el folosit. Aceste piese îndeplinesc un rol multiplu, atât de idol, cât și de altar, pentru că, foarte probabil, oamenii se rugau la figura respectivă.

Măsuțele de cult

Acestea, ca o clasificare grosieră, cuprind două tipuri principale, anume cele cu tăblia plană, servind pentru depunerea unor semințe, esențe solide sau alte materii de acest tip (de exemplu cele din pl. 9/6a-b, 9/8a-b, 10/1a-c, 12/6).

Măsuțele cu „cupă” sau adâncite, cu „tăblia” de formă rotundă, triunghiulară sau rectangulară erau folosite pentru arderea sau păstrarea unor substanțe, sau esențe lichide (vezi pl. 4/1a-b sau pl. 1/7a-c).

După cum se poate observa cu ușurință din cele de mai sus, spiritualitatea populațiilor neo-eneolitice era una complexă, cu trăsături definitorii pentru fiecare cultură materială în parte. În acest mic capitol noi am prezentat doar o serie de caracteristici generale ale perioadei la care ne referim, subliniind, pe alocuri, o serie de aspecte interesante, legate strict de anumite reprezentări antropomorfe, zoomorfe sau de mobilier, fără ca aceste observații să poată fi generalizate pentru o cultură sau alta. În acest fel, am adus doar o mică contribuție la îmbunătățirea cunoștințelor referitoare la reprezentările descoperite pe teritoriul Olteniei, ca parte a numărului substanțial de astfel de obiecte găsite în România. Astfel, idolii antropomorfi sunt redați într-o manieră foarte diversă, dar acest fapt este influențat de apartenența lor la o anumită civilizație sau alta, ca și de etapa acesteia din care provin. Detaliile cu care sunt redade au o variabilitate accentuată, dar ea este expresia gândirii imaginative care, oricum diferă, chiar și de la un trib la altul. În privința reprezentărilor zoomorfe, acestea redau fie animalele crescute frecvent de populațiile pe care le-am analizat, fie sunt chiar idoli care reprezintă divinități protectoare ale acestor animale. Mobilierul se încadrează în caracteristicile celui descoperit și în alte zone ale țării. Ca prezentă, astfel de elemente nu sunt prea numeroase dar și în acest caz, se observă o variabilitate substanțială în modalitatea de redare a detaliilor specifice și a decorului.

Cu această scurtă trecere în revistă a principalelor probleme ridicate de originea, semnificația și funcționalitatea plasticii antropomorfe din zona Olteniei, am încercat să evidențiem complexitatea fenomenului religios de o factură cu totul aparte, greu de descifrat. Insuficienta cunoaștere a civilizațiilor neo-eneolitice nu ne permite, cel puțin la ora actuală, elaborarea unor teorii cu privire la semnificația diverselor reprezentări plastice care trădează prezența unor influențe culturale externe datorate pătrunderii efective în acest spațiu a unor populații deja neolitizate. Spațiul omului nu mai este cel fizic, concret, el trăiește și într-un univers simbolic, ale cărui elemente definitorii sunt arta, limbajul și religia. Conceptele, obiceiurile și preocupările se modifică de-a lungul timpului în funcție de termenii temporali și spațiali, însă unele motive se păstrează ca repere permanente în viața oamenilor.

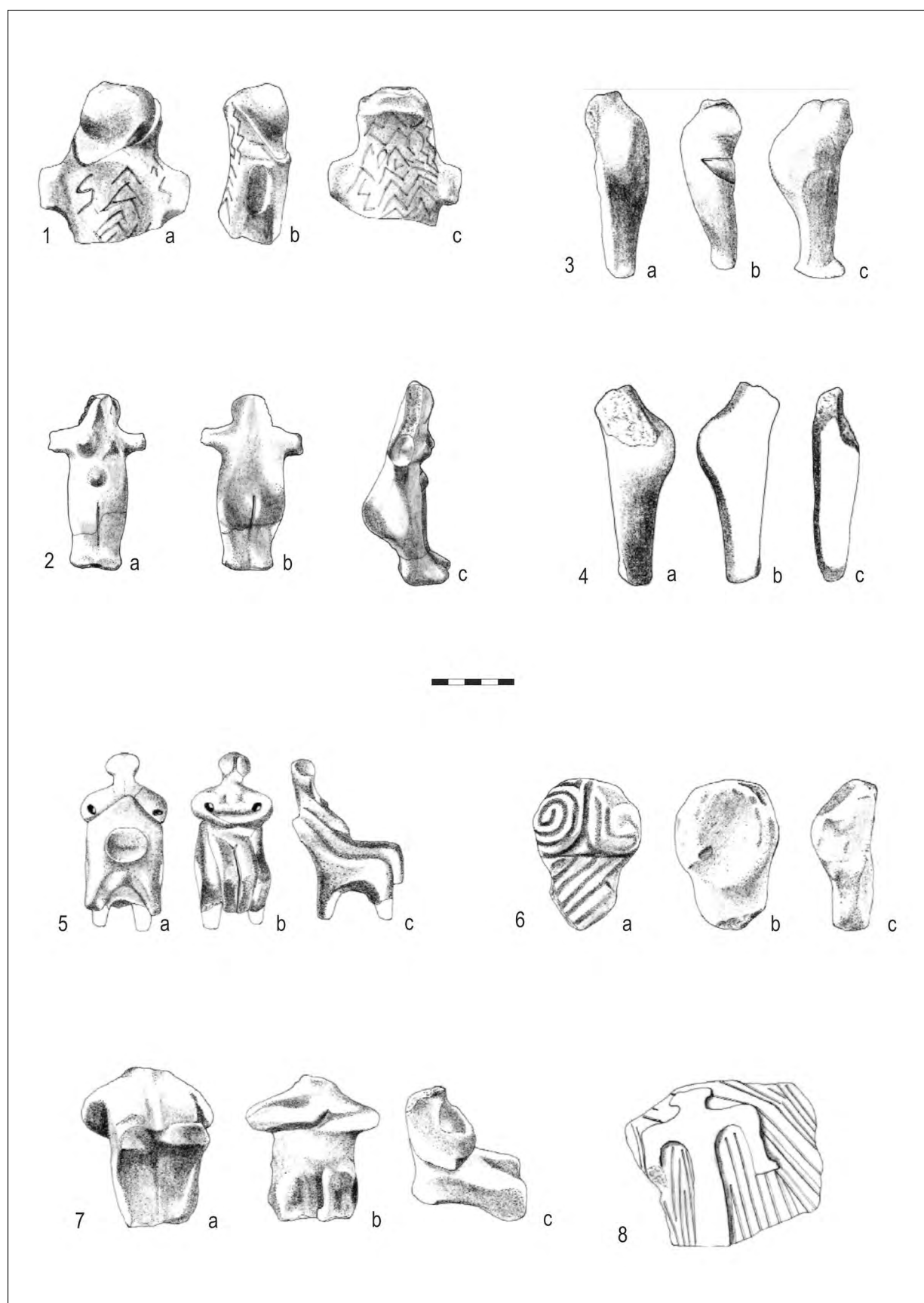
Ținând cont de diversitatea tipologică și morfologică, de expresivitatea artefactelor antropomorfe, de posibilitatea unei anumite categorii plastice de a materializa un aspect al fenomenului religios prin intermediul temelor cultice, demersul nostru ar putea constitui un instrument util de lucru ce deschide drumul unor noi interpretări ale vieții spirituale. Diferitele ipostaze ale personajului feminin, varietatea reprezentărilor sale, demonstrează încă o dată complexitatea vieții spirituale neolitice, însă descifrarea semnificației, rămâne în continuare o problemă care încă mai ridică semne de întrebare. Demersul nostru a încercat să surprindă elementele definitorii ale fenomenului religios, caracterul predominant al reprezentărilor feminine în cele mai variate atitudini, nefiind o „explicație general valabilă pentru toate reprezentările de cult”¹⁷.

¹⁷ Andreescu 2002, p. 93.

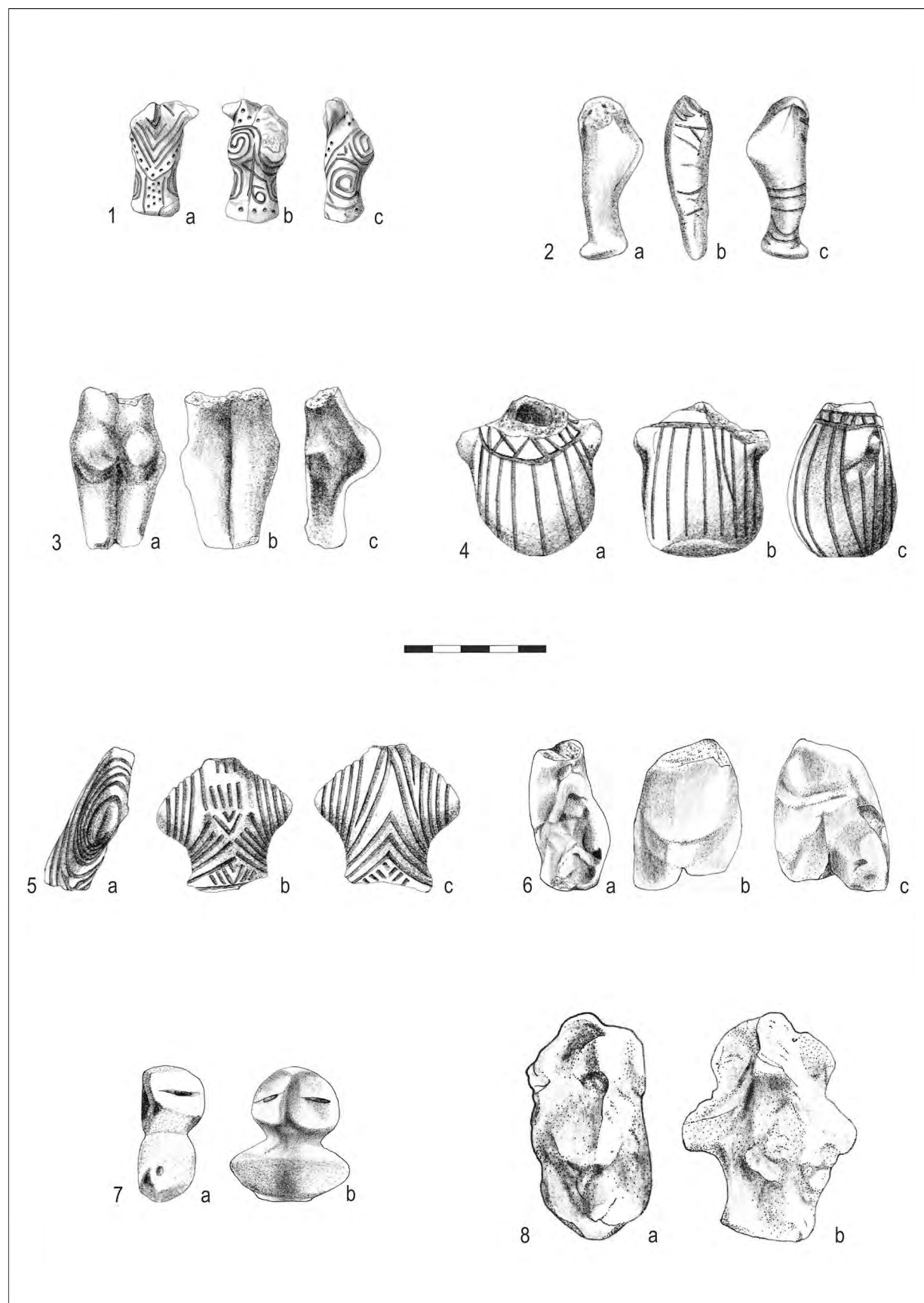
Abrevieri bibliografice

- Andreescu 2002 Radian Romulus Andreescu, *Plastica antropomorfă gumelnițeană. Analiză primară*, în *Monografii, III, Muzeul Național de Istorie a României*, București, 2002.
- Bailey 2005 Douglass W. Bailey, *Prehistoric figurines: Representation and Corporeality in the Neolithic*, London – New York, 2005.
- Bodi 2011 George Bodi, *Noi date privind protomele animaliere de pe vasele Culturii Cucuteni în lumina recentelor cercetări de la Hoisești (com. Dumești, jud. Iași)*, în *Nicolae Ursulescu, Cornelia-Magda Lazarovici, Cucuteni 120 – Valori universale, Lucrările Simpozionului Național, Iași, 2011*, p. 155–162.
- Comșa 1995 Eugen Comșa, *Figurinele antropomorfe din epoca neolitică pe teritoriul României*, Editura Academiei, București, 1995.
- Eliade 1981 Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase, I*, 1981.
- Lazarovici 2004 Lazarovici Cornelia-Magda, *Semne și simboluri în cultura Cucuteni-Tripolie, în Cucuteni 120-Valori universale, Lucrările Simpozionului Național, Iași, 2004*.
- Marinescu-Bîlcu 1974 Silvia Marinescu-Bîlcu, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, București, Editura Academiei Române, 1974.
- Marinescu-Bîlcu, Bolomey 2000 Silvia Marinescu-Bîlcu, Alexandra Bolomey, *Drăgușeni – A Cucutenian Community*, Editura Enciclopedică – Wasmuth Verlag, Tübingen, 2000.
- Merlini 2005 Marco Merlini, *Semiotic approach to the features of the “Danube Script”*, în *DP, 32, 2005*, p. 233–251.
- Nichita 2021 Iohana Nichita, *Plastica neolitică și eneolitică în Oltenia*, Sibiu, Editura Muzeului Național Brukenthal, 2021.
- Popovici 2000 Dragomir Nicolae Popovici, *Cultura Cucuteni, Faza A. Repertoriul așezărilor (1), Piatra Neamț*, Editura „Constantin Matasă”, 2000.
- Popovici 2014 Sabin-Claudiu-Iulian Popovici, *Plastica culturii Vădastra de pe Valea Oltului Inferior*, în *Muzeul Oltului, 4, 2014*, p. 25–54.
- Rountree 2001 Kathryn Rountree, *The Past is a Foreigners’ Country: Goddess Feminists, Archaeologists, and the Appropriation of Prehistory*, în *JCR, 16, 1, 2001*, p. 5–27.

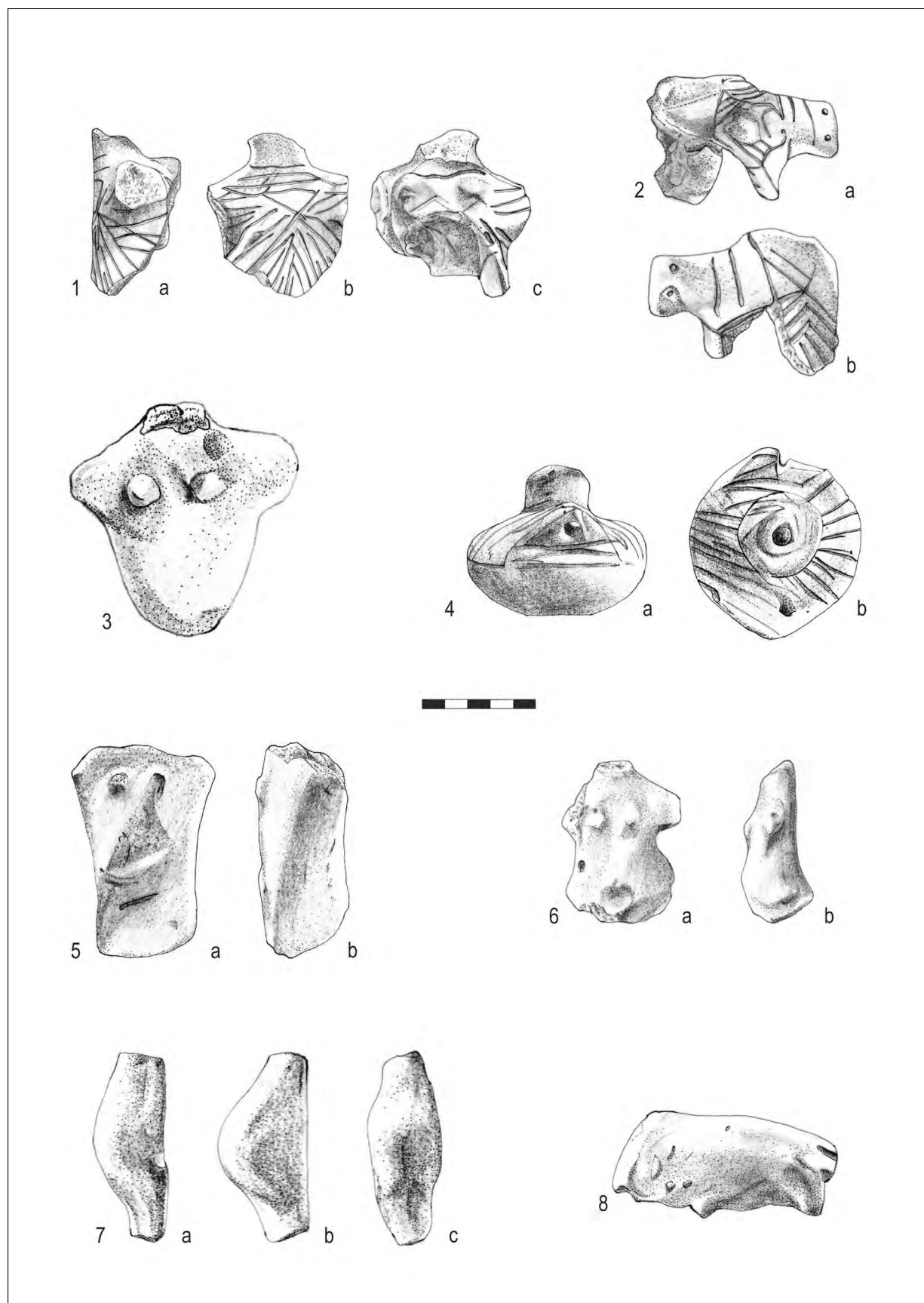

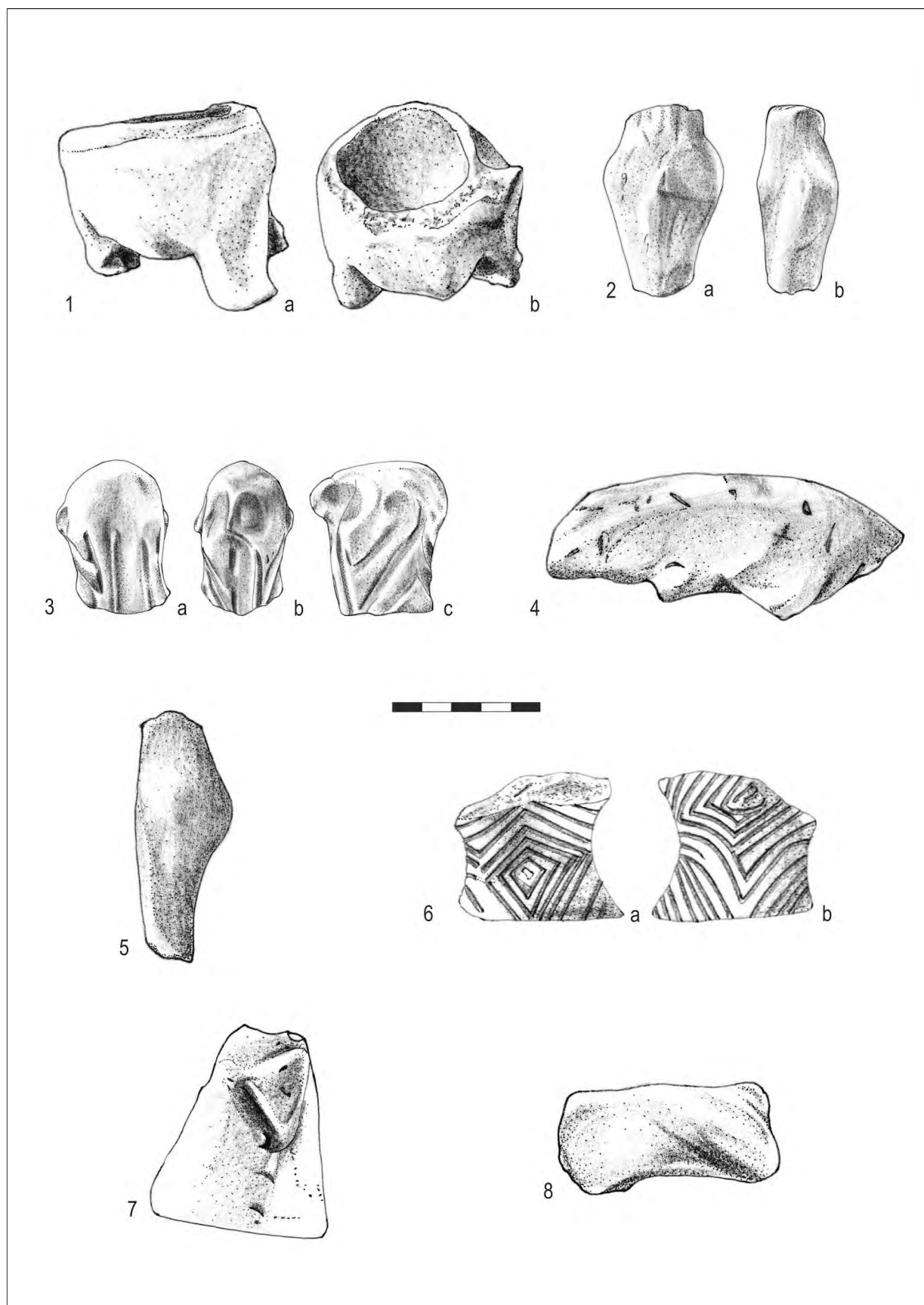
Pl. 1. Obiecte din colecția Muzeului Județean Olt.

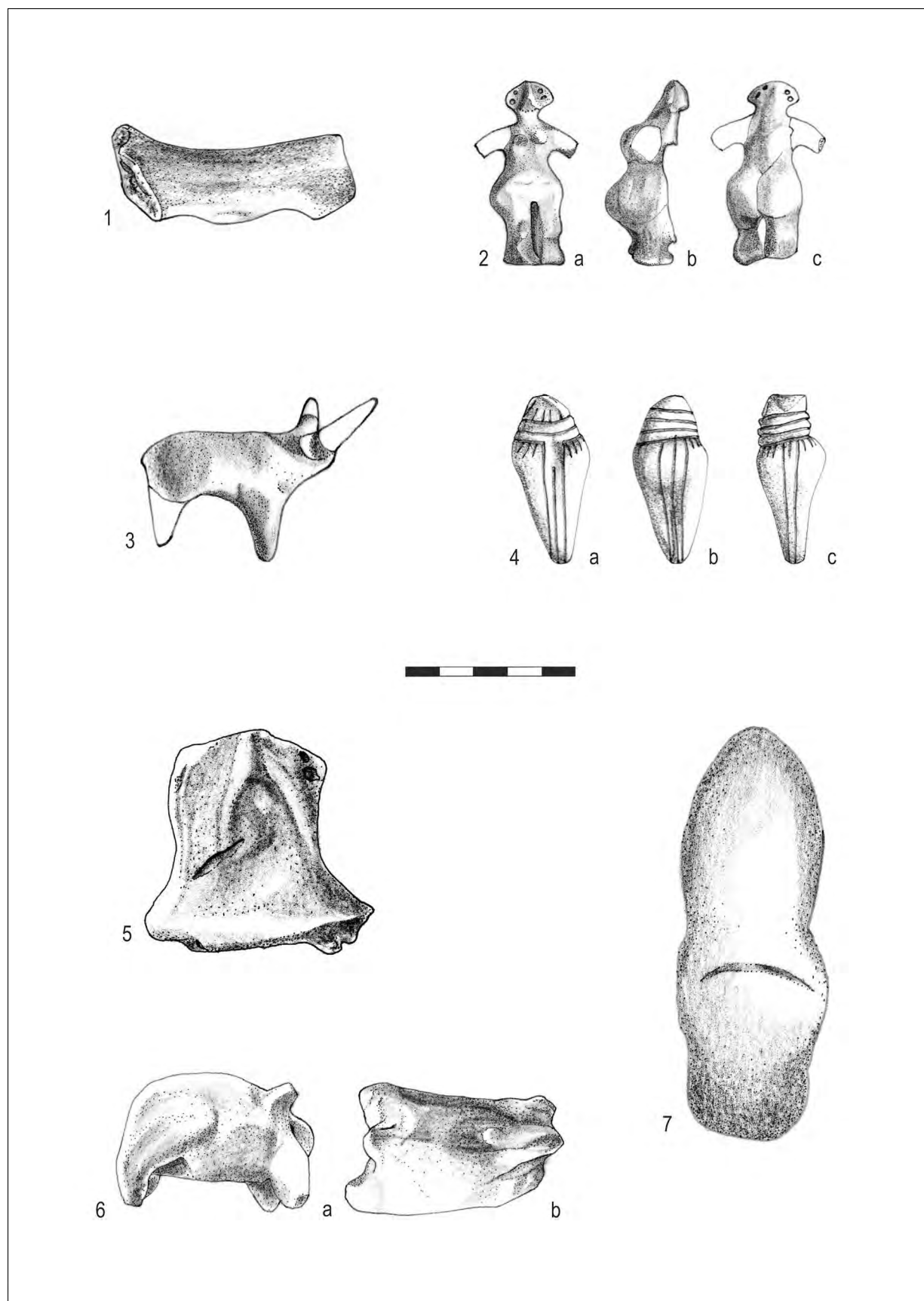
Pl. 2. Obiecte din colecția Muzeului Județean Olt.

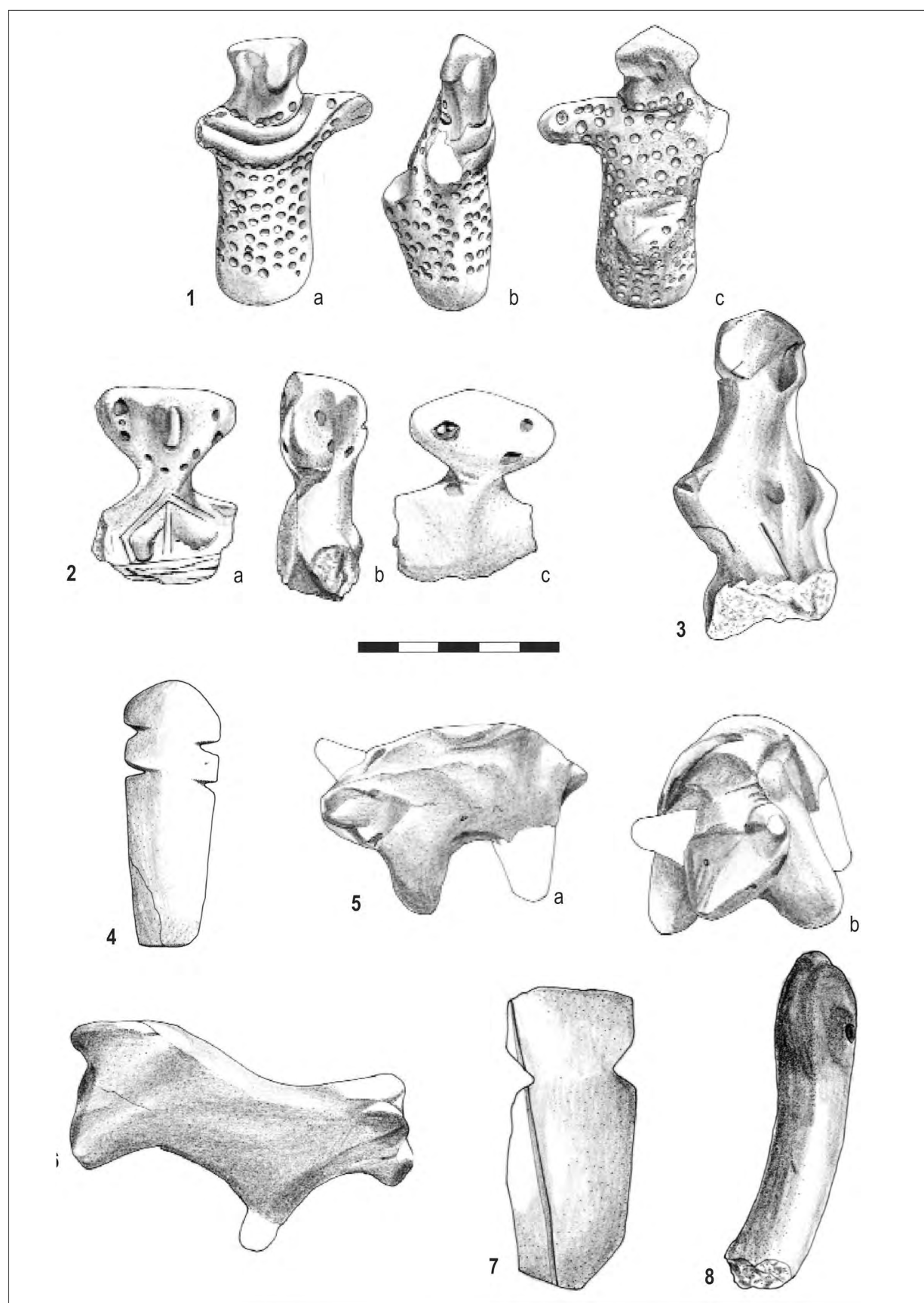
Pl. 3. Obiecte din colecția Muzeului Județean Olt.

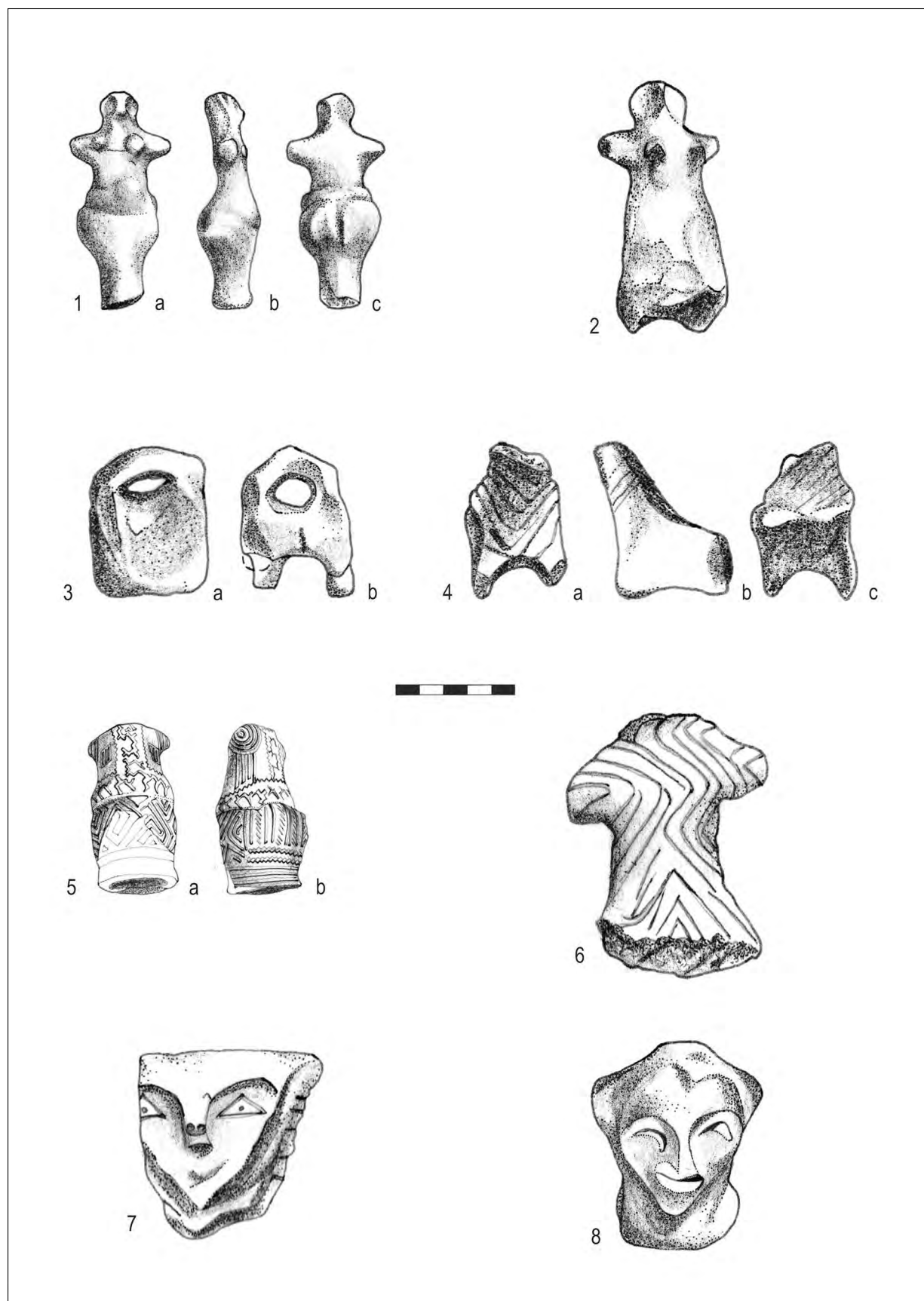
Pl. 4. Obiecte din colecția Muzeului Județean Olt.

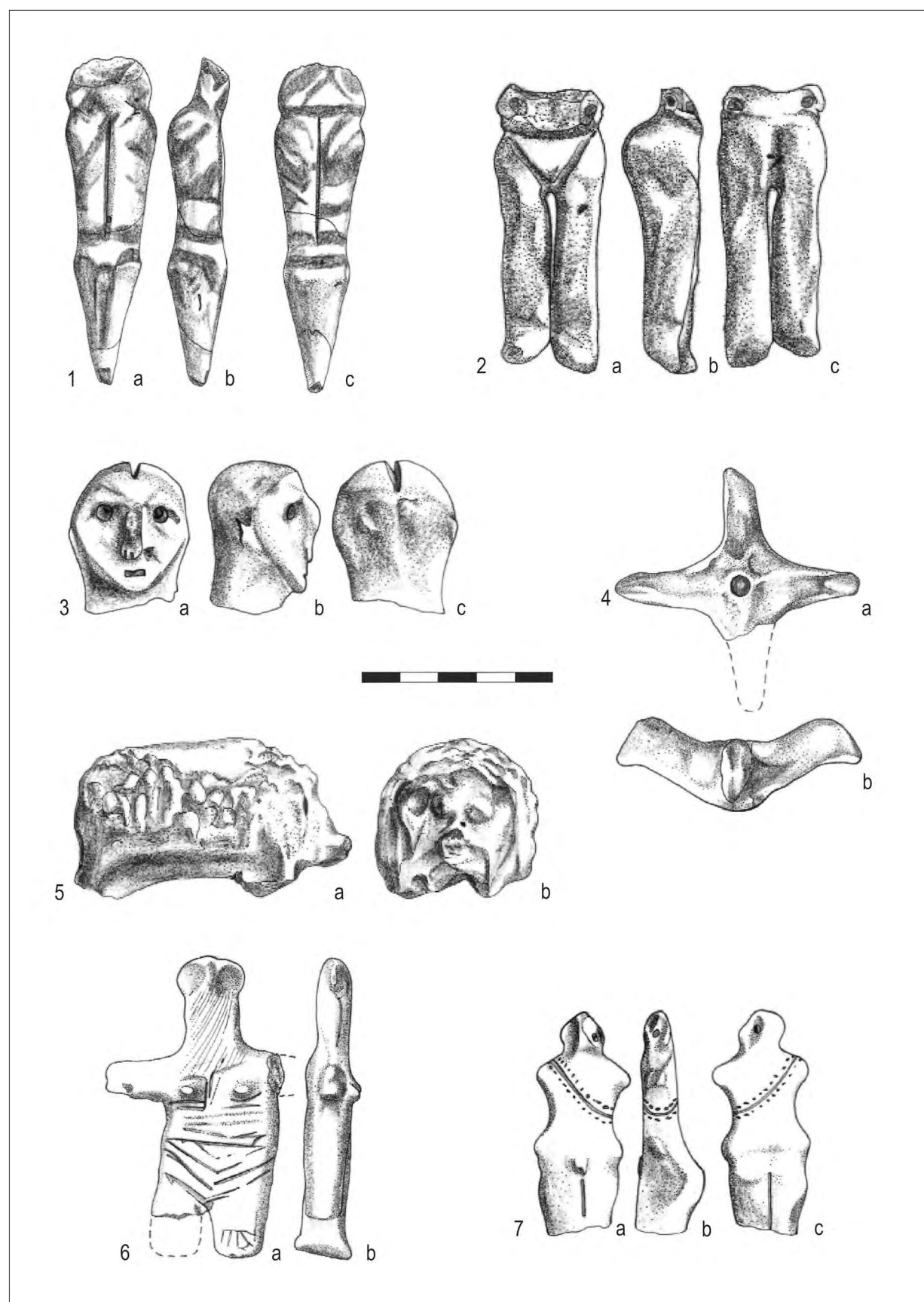
Pl. 5. Obiecte din colecțiile Muzeului Județean Olt (1-6) și Muzeului Județean Gorj (7).

Pl. 6. Obiecte din colecția Muzeului Drăgănești-Olt.

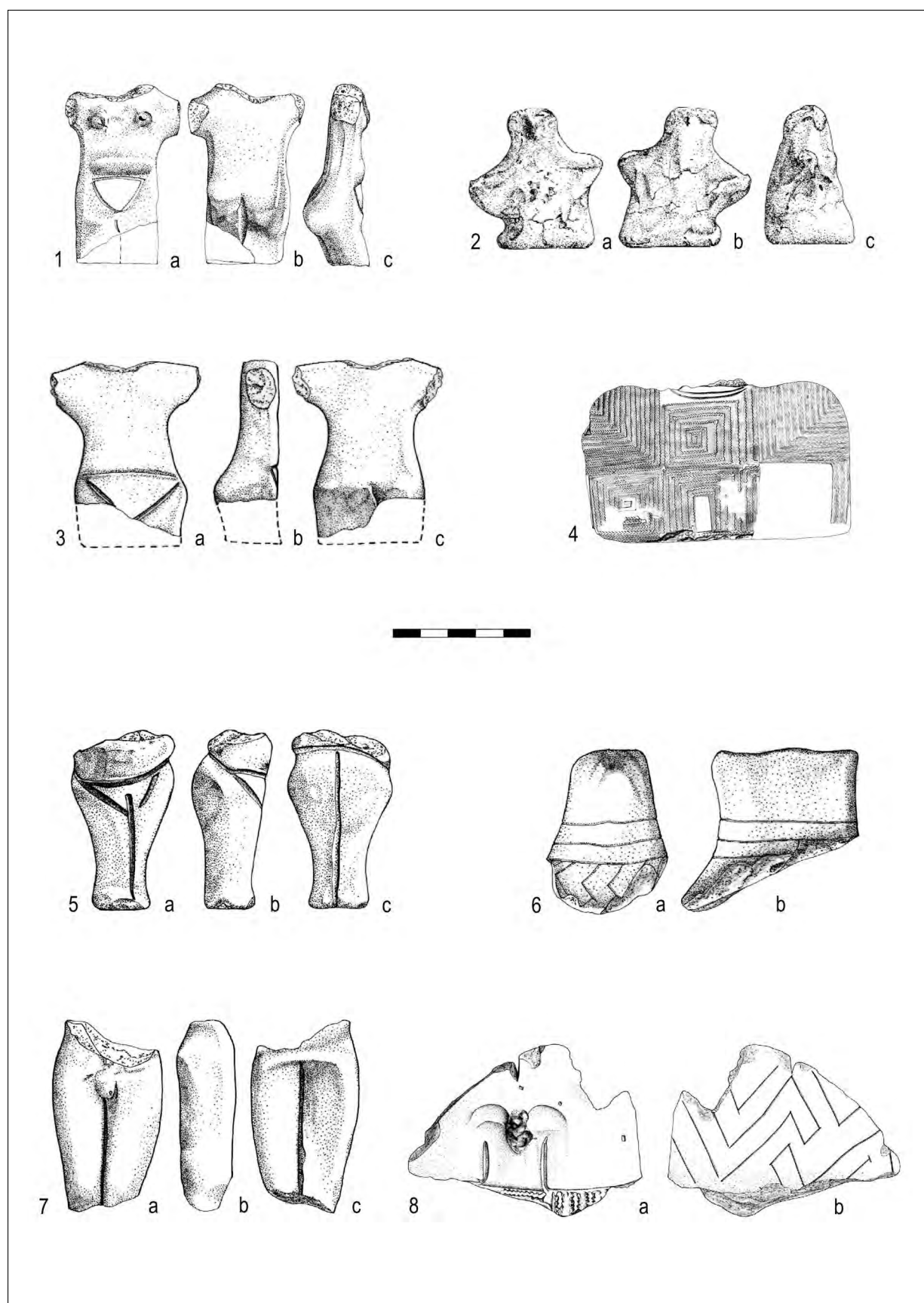

Pl. 7. Obiecte din colecția Muzeului Romanațiului Caracal.

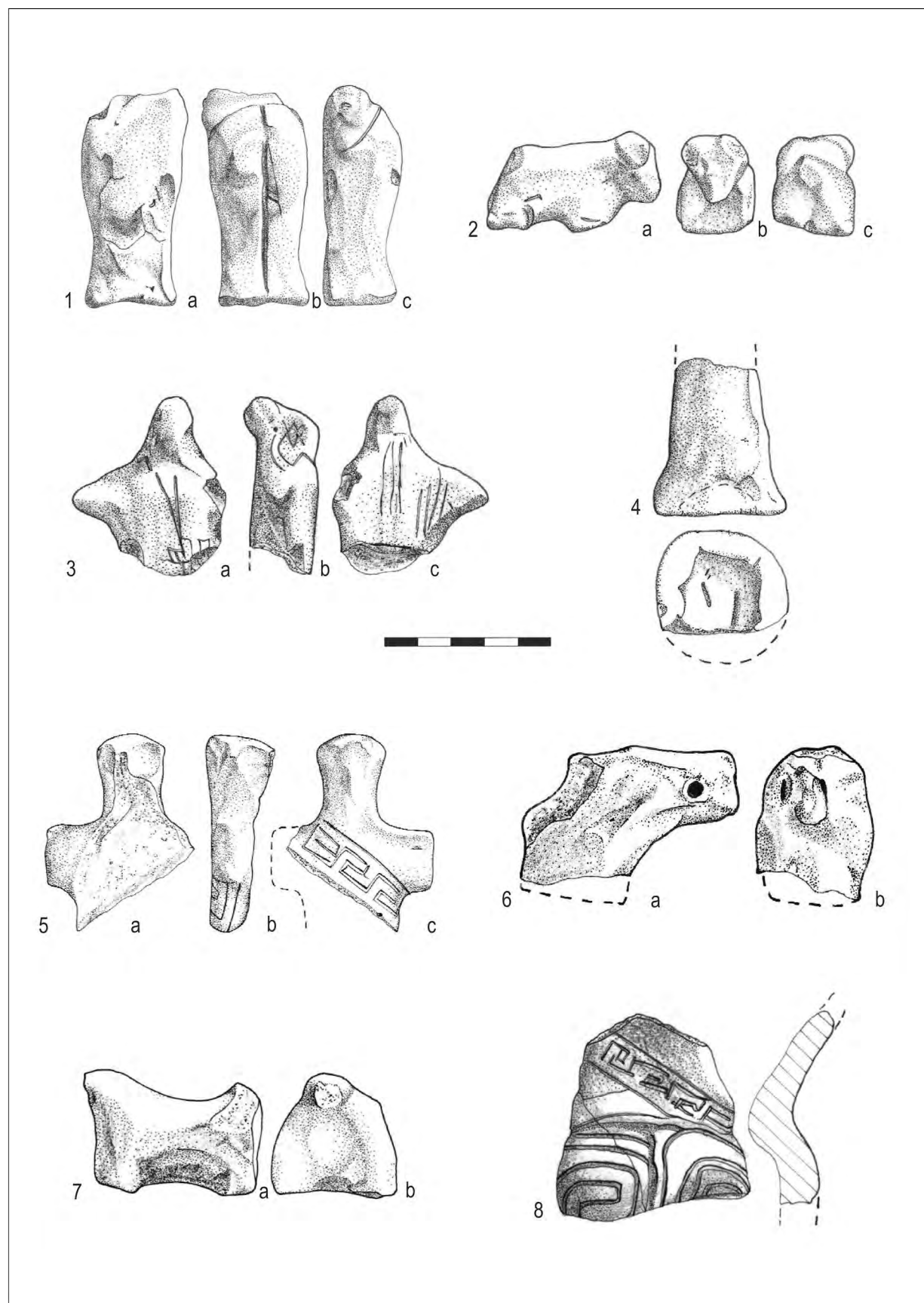

Pl. 8. Obiecte din colecția Muzeului Regiunii Porților de Fier Drobeta-Turnu Severin.

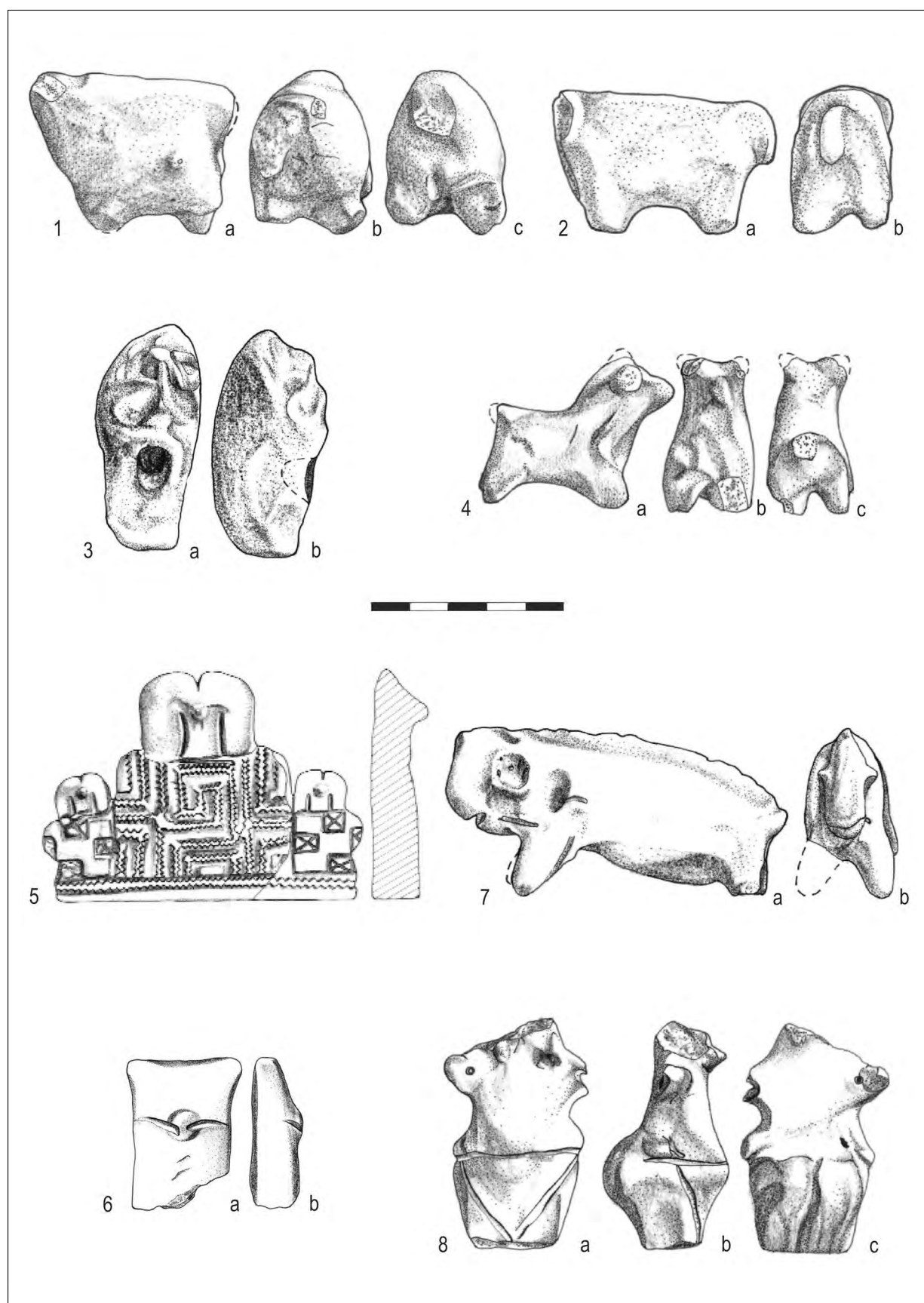

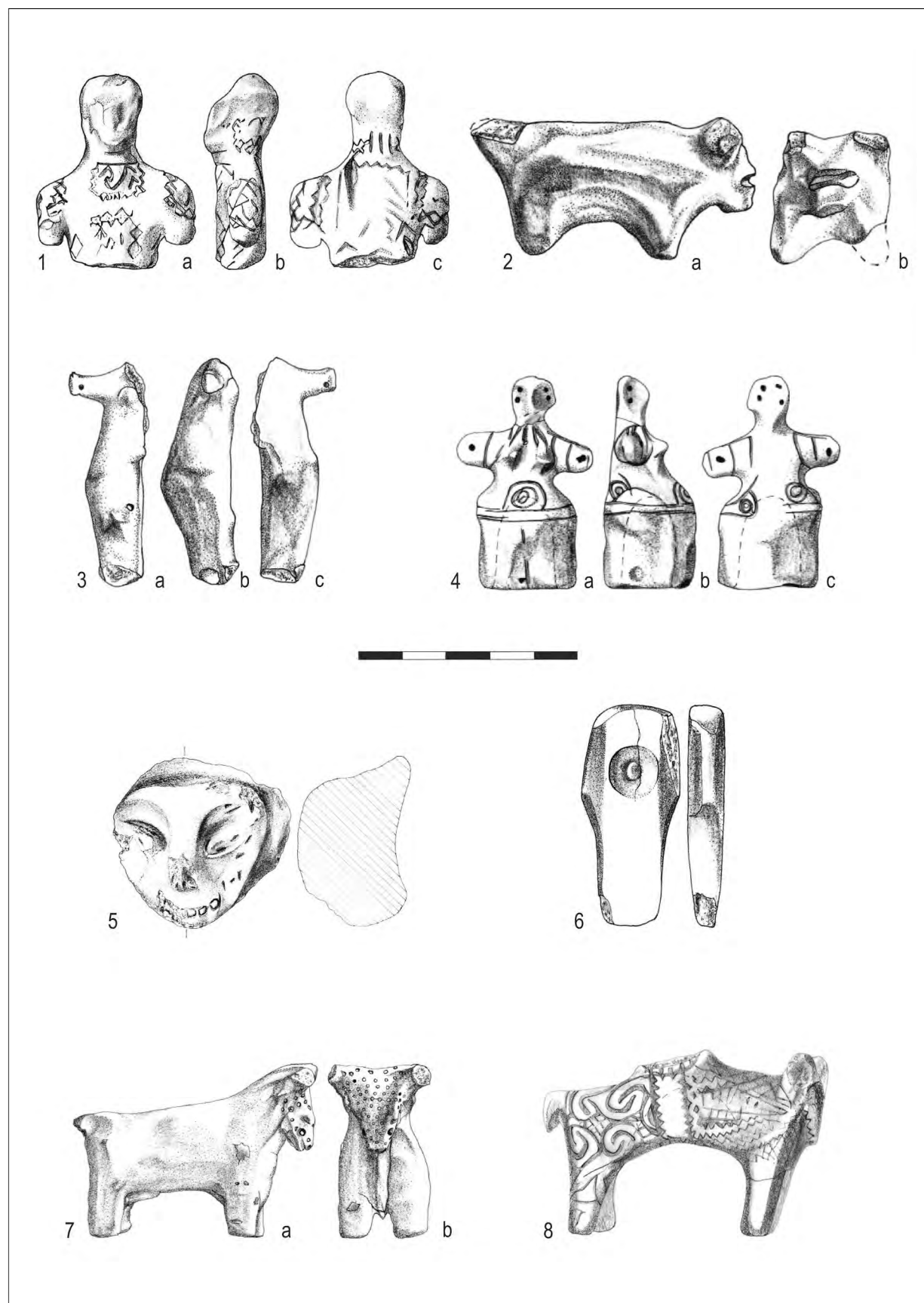
Pl. 9. Obiecte din colecția Muzeului Olteniei Craiova.

Pl. 10. Obiecte din colecția Muzeului Olteniei Craiova.

Pl. 11. Obiecte din colecția Muzeului Olteniei Craiova.

Pl. 12. Obiecte din colecția Muzeului Olteniei Craiova.